

Oppimista tukeva ohjaus

VAASA 11.8.2016 RITVA VATJUS

Esityksen sisältö:

- Perustuu syksyllä 2015 alkaneen emeritusprof. Mikael Leimannin vetämän ”Asiakaskeskeinen arviointi ja ohjaus”- koulutuksen taustateoriaan perustuvaan ajatteluun, jota havainnollistetaan kahdella käytännön ohjaustilanteella

Emeritusprofessori Mikael Leiman on psykologi, psykoterapeutti ja psykoterapian tutkija. Hän toi 1980-luvulla Suomeen integroidun lyhytterapian, jota nykyään kutsutaan kognitiivis-analyttiseksi psykoterapiaksi. Leiman on työskennellyt Itä-Suomen yliopiston psykologian oppiaineessa 1996–2011. Hänen työnsä painottui dialogisen ohjauksen kehittelyyn, joka pohjautuu lyhytterapeuttiseen työotteeseen. Dialoginen sekvenssianalyysi (DSA) muotoutui kehittämistyön osana psykoterapian ja ohjauksen käsitteelliseksi työvälineeksi. Se on ilmaisun tutkimusmenetelmä, jota voidaan myös soveltaa psykoterapian ja ohjauksen prosessitutkimuksessa.

- http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1759-1/urn_isbn_978-952-61-1759-1.pdf

Toiminta

Oppiminen, puhuminen, ohjaaminen, leikkiminen, laulaminen, hoitaminen toimintana muuttuu sen mukaan millainen on konteksti, millaiset välineet on toimia. Toiminnan subjektina sinulla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, miten toimit –objektina ei.

Toiminta kohdistuu aina johonkin, esim. hoitaminen on kohteellista, se sujuu aina paremmin mitä paremmin tunnetaan sen kohde, potilas ja mukaudutaan kuulemaan yksilölliset tarpeet

Rutiiniksi hoitaminen muuttuu, jos toiminnan kohteena ei ole ainutkertainen ihminen, ainutkertaisen kohtaamisen hetkellä.

Tässä yhteydessä tarkastellaan toimintaa, mikä tapahtuu dialogisten keskustelupätkien sisällä, sen dynamiikaassa etenemisessä ja liikkeessä (=dialoginen sekvenssianalyysi, DSA)

Ulkoisten maailmassa olevien kohteiden (potilas, ohjattava) lisäksi jokaisella on mielensisäisiä kohteita, joihin kohdistuu psyykinen toimintamme. Vaativalle yliminälle suoritamme täydellisyyttä ja pakenemme avuttomuuttamme.

Usein ohjauksessamme istuukin ohjattavan vaativa, ankara sisäinen toinen, joka moittii ohjattavaamme virheestä tai pelkää ohjattavan paljastavan salaisuuden, häpeän ja syyllisyyden. Ohjattavan psyykinen toiminta pitää yllä hänen psyykkistä vakauttaan eikä mielen toimintaa voi nopeasti muuttaa

Dialoginen ohjaus

Mikael Leiman: **”Ongelman otsaan ei ole kirjoitettu, mistä siinä on kysymys”**

–Toimintatapa on aina vastausta johonkin (esim. johonkin ulkoiseen tai sisäiseen uhkaan), toistuvia ongelmallisia toimintatapoja on mahdollista tutkia dialogisessa ohjauksessailmiongelma provosoituu jossakin kontekstissa

–Opiskelijan tavat vastata omaan avuttomuuteen vaihtelevat

Ohjauksen tavoitteena on tukea ohjattavan kykyä havaita omia toistuvia toimintatapojaan

Itsehavainnoinnin kehittyessä on mahdollista kyseenalaistaa toiminnan esteeksi muodostuneita käsityksiä, uskomuksia ja asenteita, jolloin toimintaa ei säätele jumittuneet mallit.

Dialoginen ohjaus toimintana

Kognitiivis-analyttisen terapian perustalta kehitetty joustava, aidosti asiakaslähtöinen lyhytinterventio.

Tavoitteena: auttaa asiakasta tunnistamaan ja muuttamaan ongelmallisia toimintatapojaan parantuneen itsehavainnoinnin ja kehittyneempien itsesäätelykeinojen avulla ja näin raivata asiakkaan toimijuuden esteitä.

Dialogisessa ohjauksessa sopeutetaan toimintaa kohteen, ohjattavan mukaan

Aluksi on **tutustuttava ohjattavaan, luotava yhteys ja pidettävä yllä kannattelevaa yhteyttä**.

Ohjattavan mielessä on monia aikaisempia kohtaamisia (viittausuhteiden verkosto), monia sisäisiä toisia sen lisäksi, että hän on ulkoisesti suhteessa ohjaajaan ja ohjauksessa käsiteltävään asiaan – sisäiset toiset vaikuttavat siihen, kuinka uskaltaa, kuinka avautua, voiko luottaa, hakea apua, voinko olla ”minä, oma itsensä” ohjauksessa vai pitääkö esittää tai suorittaa jotain muuta, viisaampaa, pätevämpää, parempaa, että tulisi hyväksytyksi...vai hylkäisinkö itse ensin ettei tulisi hylätyksi.

Ohjauksen tutkivassa orientaatioissa on mahdollista joutua tekemisiin hyvinkin monikerroksisten prosessien kanssa, mikäli haluaa tuloksellista ohjausta

Yhteyden syntymisen jälkeen kuuntele ja viritä ilmaisua

Ohjattavan ilmaisussa, tavassa tulla sisään huoneeseen ja olla, ensimmäisissä sanoissa ja lauseissa sanotaan usein oleellinen, Ohjattavan suhtautuminen sinuun, ohjaukseen, työhön, potilaaseen, käsiteltävään asiaan näkyy hänen ilmaisussaan.

Suhtautumisesta kertoo sanavalinnat, tunneilmaisut, ilmeet, eleet, se mistä ei puhuta jne.

Mene sinne, missä ohjattava on kokemuksineen

Tutkaile, aisti ja kuulostelee ohjattavan kehitystaso, ns. lähikehityksen vyöhyke:

[Lev Vygotskin](#) teoriaan liittyvä [psykologian](#) käsite. Lähikehityksen vyöhyke jää yksilön aktuaalisen kehitystason eli nykyisen taito- ja tietotason ja hänelle mahdollisen potentiaalisen kehitystason väliin. Kun yksilö toimii yhdessä häntä kehittyneemmän ohjaajan kanssa, hän pystyy suoriutumaan tehtävistä korkeammalla tasolla (potentiaalinen kehitystaso), kuin hänen on mahdollista toimiessaan yksin (aktuaalinen kehitystaso). Yksilö pystyy lähikehityksen vyöhykkeellä toimiessaan esimerkiksi ratkaisemaan monimutkaisempia ongelmia, kuin pelkän aktuaalisen kehitystason perusteella voitaisiin olettaa. Yksi erittäin yleinen esimerkki potentiaalisen tason saavuttamisesta on se, kun vanhempi opettaa lastansa ajamaan polkupyörällä ilman apurattaita.

Lisää käsitteitä

Objektipositio- kohde hallitsee, sysää esim. toimintakyvyttömyyteen

Subjektipositio – vapaus valita, miten suhtautuu

Havaitsijapositio – välttämätön, kasvun ja kehityksen edellytys

Suojapositio – välttäminen, kiistäminen, vastuuttomuus, vetäytyminen (passiivisia suojia), harmistuminen, viha, raivo aktiivisia tapoja poistaa häiritsevä, uhkaava tekijä mielestä

Riskipositio – vaaranmerkit

Sietämättömiä positioita

Tunteet: häpeä, kauhu, syyllisyys, kateus eniten vartioituja, ei mennä sinne missä nämä tunteet aktivoituvat,

Tunteminen on kohteellista: esim. kauhu- ei ketään, vauvan avuttomuus avuttomuus, kun äiti poistuu; syyllisyys – virheen tekeminen, seuraa rangaistus

Suojautuminen on myös tarpeellista

Formulointi

Mistä ohjattava puhuu?

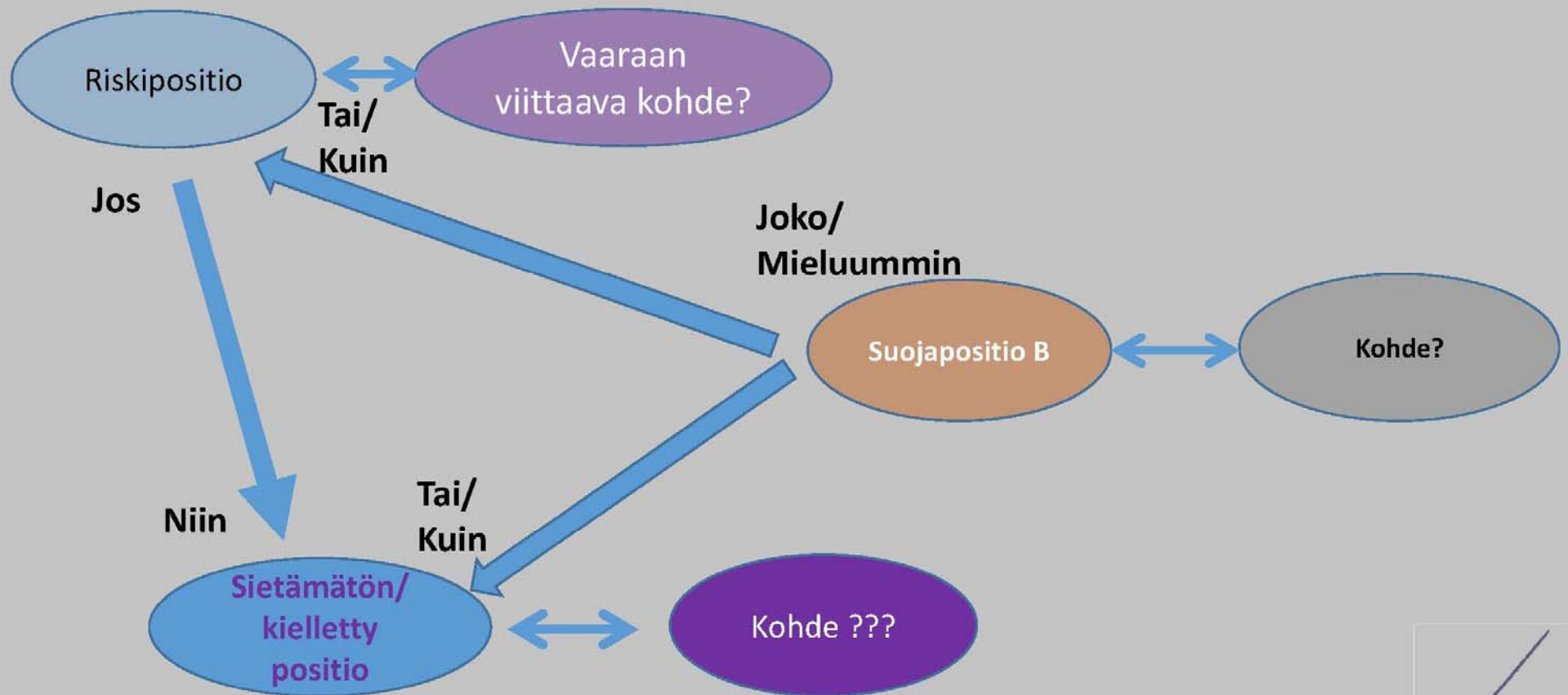
Miten suhtautuu siihen, mistä puhuu puhumisen kohteeseen?

Mikä on ohjattavan ongelma? Mitä toiminnanesteitä tulee esille? Miten toiminnan esteet muodostuvat? Millaisia suojapositioneja tämä ohjattava käyttää epävarmuuden peittämiseen? Mikä hänelle on mahdollista? Mikä suorastaan sietämätöntä? Mikä jo varoittaa vaarasta?

Miksi kohteen objekti; mikä estää subjektiutta?

Mietitään, missä vaiheessa formulointia tarvitsee sanoittaa?

Sanallisen formuloinnin apuväline

Ohjauksen prosessi

Ohjausprosessin ensimmäinen periaate on *pysyä siellä, missä asiakas pystyy olemaan, eikä lähteä ulkopuolelle.*

Toinen periaate on *kuvata vain sitä, mitä näkee.*

Ohjaaja voi nähdä enemmän kuin asiakas. Sen kuvaaminen, mitä näkee tai kuulee on kaikkein turvallisin tapa tehdä formulaatiotyötä.

Kuitenkin jos kuvaus menee liian kauas ohjattavan itsehavainnoinnin rajasta, se valuu kuin vesi hanhen selästä.

On myös pysyttävä siinä, mikä näkyy keskustelussa, eikä lähteä kauas sen ulkopuolelle

Päästään taas yhteen perussääntöön: *asiakkaat näyttävät, mitä he kestävät missäkin vaiheessa.*

Onnistuminen ohjauksessa- vai sudenkuoppa (Leimannin mukaan)

Kolmas positio ja auttajan riskit

- Samastuminen asiakkaan kokemaan positioon ja tarjota suojaava positio.
 - Lohduttaminen, asian merkityksen vähättely, normalisointi, asiakkaiden tunteiden oikeuttaminen, rohkaisu ja kannustus häiritsevät itsehavainnointia ja ovat enneaikaisia.
- Asettuminen asiakkaan asetelmien vastapositioniin.
 - Jos asiakkaan suojautuva toimintatapa on asettua kriittiseen, mitätöivään tai yläpuolelle asettuvaan positioon, on parasta välttää puolustautuvaa, lepyttelevää tai toisaalta torjuvaa ja kriittistä suhtautumista (komplementaariset tai symmetriset vastapositionit vuorovaikutuksessa).
- Peloton levollisuus ja pitäytyminen asiakkaan näkökulmassa ilman kannanottoja ovat kolmannen position rakennusainetta.